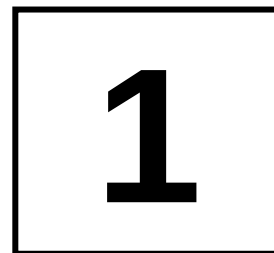

สื่อมวลชนเพื่อการศึกษาตามการพัฒนาไอซีที

MASS MEDIA FOR EDUCATION IN CONJUNCTION WITH THE DEVELOPMENT OF ICT

จักรีรัตน์ แสงวารีย์*

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณมน จีรังสุวรรณ**

ภูมิหลัง

การศึกษาได้เปลี่ยนแปลงตามเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่พัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในบทบาทเป็นเครื่องมือและช่องทางในการรับส่งเนื้อหาความรู้การติดต่อสื่อสารสนับสนุนการศึกษาของไทย ช่วยอำนวยความสะดวกให้กับผู้สอนและผู้เรียนเกิดความความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งในบทความนี้ได้กล่าวถึงสื่อมวลชนในบทบาทเพื่อการศึกษาประกอบไปด้วยสื่อ 4 ประเภทด้วยกันคือ 1) สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการศึกษา 2) สื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา 3) สื่อภาพยนตร์เพื่อการศึกษา และ 4) สื่อวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา โดยนำเสนอในภาพรวมรูปแบบจากการสร้างสรรค์ โดยเน้นการติดต่อสื่อสารมวลชนจากการพัฒนาเทคโนโลยียุคใหม่ เป็นการก้าวเข้ายุคของดิจิทัลที่เน้นการติดต่อสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือ E-mail และ Internet หรือ World Wide Web Technology มาใช้ในการติดต่อสื่อสารทางการศึกษาเข้าถึงประชาชนได้กว้างขวางมากขึ้น

เทคโนโลยีสารสนเทศกับการพัฒนาประเทศ

สังคมโลกยุคปัจจุบันได้ก้าวหน้าไปสู่ยุคของไอซีที (ICT) อย่างแท้จริงมีการใช้ Computer และ Internet ในรูปแบบของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology) อันเป็นการรวมตัวกันของอุปกรณ์ดิจิทัลที่ทันสมัย Software คุณภาพสูง บุคลากรด้าน Computer การสื่อสารความเร็วสูง

คำว่า “Information and Communication Technology” หรือตัวย่อว่า “ICT” นั้นมาจากคำย่อของคำสองคำ เนื่องจากการรวมตัวของเทคโนโลยีสองอย่างเข้าด้วยกันคือ IT (Information Technology) และ CT (Communication Technology) IT (Information Technology) หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นคำที่ใช้อธิบายถึงส่วนอุปกรณ์ (Hardware) และส่วนชุดคำสั่ง (Software) ของ Computer เพื่อใช้ทำงานร่วมกันในการประมวล จัดเก็บ เข้าถึง ค้นหา นำเสนอและเผยแพร่สารสนเทศหรือข้อมูลข่าวสารต่างๆ ด้วยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ตัวอย่างเช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ชนิดต่างๆ กล้องถ่ายภาพดิจิทัล (Digital Camera) โทรศัพท์เซลล์ลูลาร์ (Cellular Phone) สมาร์ทการ์ด (Smart Card) เป็นต้น ส่วน CT (Communication Technology) หรือเทคโนโลยีการสื่อสาร เป็นคำที่ใช้เพื่ออธิบายถึงอุปกรณ์และวิธีการในการสื่อสารโทรคมนาคม (Telecommunication) เพื่อการเข้าถึง ค้นหาและรับส่งสารสนเทศหรือข้อมูลข่าวสารต่างๆ ด้วยความรวดเร็ว ตัวอย่างเช่น โมเด็ม (Modem) การส่งสัญญาณผ่านดาวเทียม (Satellite) การประชุมทางไกล (Teleconference) เป็นต้น

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาและโทรทัศน์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

** ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศและการศึกษาเพื่อการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ดังนั้น เมื่อนำเอาคำว่า IT และ CT ดังกล่าวมารวมกันเป็น ICT หรือ Information and communication Technology จึงหมายถึงการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพื่อการประมวลผลข้อมูลต่างๆ ทำให้สารสนเทศหรือข้อมูลข่าวสารที่มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ สามารถเข้าถึงและสืบค้นนำมาใช้ได้โดยสะดวก เป็นสื่อกลางในการนำเสนอสารสนเทศ รวมถึงการรับส่งด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารความเร็วสูง เพื่อส่งผ่านสารสนเทศได้อย่างรวดเร็ว (กิดานันท์ มลิทอง. 2548 : 11-12)

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในปัจจุบันมีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง ส่งผลทำให้ประเทศเกิดพัฒนาจากการประยุกต์ใช้งาน ไอซีทีจึงมีบทบาทและความสำคัญต่อชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น ซึ่งพอจะยกตัวอย่างได้ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ

ในวงการธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับงานการเงิน การธนาคาร มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงานหลักของธุรกิจให้สามารถแข่งขันกับคู่แข่งได้ เช่น การฝากถอนเพื่อทำรายการด้านการเงินของธนาคาร มีระบบการทำรายการที่เชื่อมโยงถึงกันระหว่างสาขาย่อยของแต่ละธนาคาร มีการนำเอาตู้เอทีเอ็ม (ATM : Automatic Teller Machine) ติดตั้งเพื่อให้บริการลูกค้าของธนาคารตามแหล่งชุมชนต่างๆ รวมถึงการขยายสาขาการรับฝากถอนเงินไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลก ก่อให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมมากยิ่งขึ้น

ด้านสังคม

ช่วยพัฒนาสังคมให้เกิดการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ และทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการเข้าไปให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ให้มีโอกาสใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเท่าเทียมกัน มีการมอบเครื่องคอมพิวเตอร์ให้แก่โรงเรียนชนบท คนป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล ผู้ต้องขัง รวมถึงการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยเหลือคนตาบอดเพื่อให้สามารถอ่านหนังสือได้ เช่น หนังสือเสียงที่มีการบันทึกข้อมูลของหนังสือเป็นระบบเสียงในแบบดิจิทัล ช่วยให้คนตาบอดสามารถค้นหาข้อมูลในหนังสือได้อย่างรวดเร็วและละเอียด ซึ่งจะเห็นได้ว่าช่วยลดช่องว่างระหว่างกลุ่มคนในสังคมได้เป็นอย่างดี

ด้านการศึกษา

ในยุคก่อนปัญหาเรื่องสถานที่ในการเรียนการสอนยังมีอุปสรรคบ้างสำหรับผู้ที่ไม่สามารถเดินทางมาเรียนหรือศึกษาถึงสถาบันที่เปิดสอนจริงๆ ได้ โดยเฉพาะนักเรียนในท้องถิ่นทุรกันดาร ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาตามมา แต่ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้าช่วยลดปัญหา เช่น การถ่ายทอดสัญญาณรายการสอนผ่านเครือข่ายดาวเทียมสำหรับนักเรียนในถิ่นทุรกันดารของกรมการศึกษานอกโรงเรียน การให้บริการการเรียนการสอนทางไกลผ่านระบบโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียงของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช นอกจากนั้นเทคโนโลยีสารสนเทศยังมีบทบาทที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ทางการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศกันมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติหรือเนคเทค (NECTEC) ได้เปิดเครือข่ายเพื่อการศึกษาต่างๆ โดยนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ ซึ่งเครือข่ายที่รู้จักกันดี เช่น

1. เครือข่ายคอมพิวเตอร์ไทยสาร (ThaiSARN : Thai Social/Scientific Academic and Research Network) ซึ่งเป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์สถาบันการศึกษาของรัฐในประเทศไทยที่เชื่อมต่อกันเพื่อสนับสนุนการใช้งานทางสังคม การศึกษา การวิจัย เกิดการพัฒนาสังคมที่ดี พัฒนาคุณภาพการศึกษา ทำให้ประเทศไทยสามารถแข่งขันให้ทัดเทียมกับนานาประเทศได้

2. เครือข่ายคอมพิวเตอร์เพื่อโรงเรียนไทย (SchoolNet) เป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่อโรงเรียนมัธยมศึกษาในประเทศไทยเข้าสู่อินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยยกระดับการศึกษาของเยาวชนไทยและลดความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้เยาวชน นักเรียนหรือครู อาจารย์ สามารถใช้ประโยชน์จากเครือข่ายคอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ตในการศึกษาและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งปัจจุบันเครือข่ายนี้ได้ถูกโอนย้ายไปสังกัดกระทรวงศึกษาธิการแล้ว

3. เครือข่ายคอมพิวเตอร์กาญจนาภิเษก (Kanchanapisek Network - KPNet) เป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมโยงข่าวสารจากหน่วยงานต่างๆ ในประเทศไทยที่มีข้อมูลเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตลอดจนข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับประเทศไทย ประกอบด้วยงานหลักสองส่วน คือ เครือข่ายพระราชกรณียกิจ และเครือข่ายกระจายความรู้ให้กับประชาชน เพื่อให้คนไทยสามารถเข้าถึงข้อมูลและนำเอาสารสนเทศมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศต่อไป

ด้านการสื่อสารและโทรคมนาคม

ช่วยให้การติดต่อและแลกเปลี่ยนทำได้สะดวกมากยิ่งขึ้น เราสามารถรับส่งข้อมูลประเภทภาพ เสียง หรือวิดีโอผ่านโทรศัพท์มือถือเครื่องเล็กๆ ได้ คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์อื่นสามารถเชื่อมต่อกันผ่าน Bluetooth ช่วยให้การแลกเปลี่ยนข้อมูลทำได้ง่ายกว่าเดิม การเชื่อมต่อระบบเครือข่ายในปัจจุบันก็ไม่จำเป็นต้องลากสายหรือเดินสายให้ยุ่งยาก มีเพียงแต่อุปกรณ์เชื่อมต่อแบบไร้สาย ก็สามารถใช้งานร่วมกันได้แล้ว ซึ่งมีใช้งานกันอย่างแพร่หลายตามบ้าน หรือสำนักงานต่างๆ เทคโนโลยีของโทรศัพท์ยังทำให้ลดข้อจำกัดเรื่องของการเดินทางได้ด้วย คนที่อยู่ต่างท้องที่ สามารถพูดคุยสื่อสารหรือโต้ตอบกันได้ โดยที่ไม่จำเป็นต้องไปพบปะกันจริงๆ นอกจากนั้น เทคโนโลยีสารสนเทศ ยังทำให้เกิดเครือข่ายใหม่ๆ อย่างอินเทอร์เน็ต ที่เข้าถึงคนได้ทั่วโลกง่ายเพียงปลายคลิก ซึ่งก่อให้เกิดกิจกรรมและผลประโยชน์ต่อมนุษยชาติมากมาย

ด้านสาธารณสุข

เพื่อสนับสนุนและแลกเปลี่ยนข้อมูลการรักษาผู้ป่วยที่เรียกว่า “โครงการการแพทย์ทางไกล” (Telemedicine) ซึ่งเป็นการนำเอาความก้าวหน้าทางด้านการสื่อสารโทรคมนาคมมาประยุกต์ใช้กับงานด้านการแพทย์โดยใช้การส่งสัญญาณผ่านสื่อโทรคมนาคมอันทันสมัย ไม่ว่าจะเป็นสัญญาณดาวเทียมหรือใยแก้วนำแสง ควบคู่กันไปกับระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์สามารถติดต่อกันได้ด้วยภาพเช่น ฟิล์มเอ็กซเรย์ และสัญญาณเสียงจากเครื่องมือแพทย์ เช่น การเต้นของหัวใจคลื่นหัวใจ พร้อมทั้งกันกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการปรึกษาเสมือนกับคนไข้ที่อยู่ในห้องเดียวกัน ทำให้ประสิทธิภาพในการรักษาคนไข้ดียิ่งขึ้น รวมถึงช่วยลดปัญหาการขาดแคลนแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ การแพทย์ทางไกลนี้ยังได้นำเอามาประยุกต์ใช้กับการถ่ายทอดการเรียนการสอนและการประชุมวิชาการทางการแพทย์ให้สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เชี่ยวชาญได้อีกด้วย

ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

การวิเคราะห์สภาพพื้นที่ภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน ได้มีการนำเอาเทคโนโลยีที่เรียกว่า GIS (Geographic Information System) หรือระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เข้ามาจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลทางภูมิศาสตร์ โดยการกำหนดข้อมูลด้านตำแหน่งที่ตั้งบนผิวโลก (Ground Position) ซึ่งรวบรวมจากแหล่งต่างๆ ทั้งข้อมูลพื้นที่ แผนที่รูปถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายจากดาวเทียม เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาผังเมือง ประยุกต์ใช้งานทางด้านธรณีวิทยา การพยากรณ์อากาศและการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้ก้าวหน้าไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม (วิโรจน์ ชัยมูลและสุพรรณษา ยวงทอง. 2552 : 223-226)

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา

สภาพการศึกษาของไทยในสมัยอดีตก่อนที่จะมีระบบโรงเรียน ลักษณะของการเรียนการสอนจะเน้นการอบรมสั่งสอนลูกหลานเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อยๆ จัดขึ้นภายในครอบครัว ภายในวัด หรือสำนักฝึกฝนอาชีพ โดยมุ่งให้นำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพจริงๆ จนประเทศไทยเริ่มมีระบบโรงเรียนในสมัยของรัชกาลที่ 5 วัตถุประสงค์ก็เพื่อเตรียมคนเข้ารับราชการ แนวทางการจัดการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง หลักสูตรส่วนใหญ่ได้ถูกกำหนดขึ้นตามแบบอย่างตะวันตก โดยได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา โดยเน้นครูเป็นศูนย์กลาง การเรียนเน้นการท่องจำ ภาควิชาที่มีน้อย จนถึงปัจจุบันได้มีการปรับวิธีการศึกษาจากเดิม โดยมีการจัดระบบการสอนที่เป็นระบบปรับสภาพไปตามความเหมาะสม เพื่อลดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากในอดีต (คณาจารย์ภาควิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา. 2539 : 189)

การศึกษา (Education) เป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างคนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาสังคม พัฒนาเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศชาติ ความสำคัญของการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นและมีคุณค่าที่ทุกฝ่ายต่างตระหนักและให้ความสำคัญ รวมทั้งยอมรับในระบบการจัดการศึกษาตลอดมาว่าจะนำไปสู่การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตและสังคม โดยการกำหนดวิสัยทัศน์ทางการศึกษา เพื่อนำไปสู่การกำหนดเป็นแนววิถีคิดในการทำงานที่เรียกว่า “กระบวนทัศน์ (Paradigm)” นั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องก้าวตามให้ทันและวิจยาค้นองค์ความรู้ใหม่ตลอดเวลาซึ่งกระบวนทัศน์นั้น หมายถึงความคิดที่มีการเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ ระบบวิถีคิดหนึ่งๆ ก็คือ กระบวนทัศน์หนึ่งในการศึกษาเรื่องหนึ่งอาจมีหลายกระบวนทัศน์ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการศึกษา เช่น ปรัชญา หลักการ ทฤษฎีที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไป แต่ความหลากหลายเหล่านี้จะมีกระบวนทัศน์หลักอยู่เสมอ

การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ให้อยู่ในสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้อย่างเป็นสุข ดังนั้นแนวคิดหรือกระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) ของการศึกษาจึงต้องคำนึงองค์ประกอบต่างๆ ภายใต้บริบท (Context) ที่เป็นอยู่ ซึ่งเป็นหน้าที่ของ “ระบบการศึกษา” ที่จะต้องเชื่อมโยงการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ของโลกให้เหมาะสมและสมดุลในทุกๆ ด้าน ทั้งในด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสาธารณสุข ด้านเทคโนโลยี ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม และด้านการศึกษา ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายต้องตระหนักและก้าวทันกระแสการปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้นภายใต้สังคมแห่งศตวรรษที่ 21 นั้น พบว่าปัจจุบันมีปัญหาในระบบการศึกษาของไทยมีลักษณะ 3 ประการที่สำคัญและน่าสนใจดังนี้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2541 : 6)

1. ด้านปริมาณ ทั้งปริมาณของเด็กนักเรียนและปริมาณของแรงงานซึ่งเป็นผลผลิตของระบบการศึกษา กล่าวคือ ในด้านปริมาณของเด็กนักเรียนต่อชั้นในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปมีสัดส่วนลดลงอย่างรวดเร็วจนเหลือเพียงเล็กน้อยในชั้นหลังมัธยมศึกษา ส่วนปริมาณของแรงงานนั้นก็มีทักษะไม่เพียงพอต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจไปสู่การผลิตที่อาศัยเทคโนโลยีขั้นสูง รวมทั้งในแง่ของคนไทยโดยรวมใช้เวลาในการศึกษาน้อยเกินไป

2. ด้านคุณภาพ คุณภาพของการศึกษาของไทยยังไม่น่าพอใจ ดังข้อวิจารณ์ที่ได้ยินได้ฟังอยู่เสมอว่าการศึกษาไทยไม่ทำให้ผู้เรียนคิดหรือแม้แต่ทำเป็นสาระ รวมทั้งสื่อมวลชนยังไม่ให้สาระความรู้อย่างเพียงพอ การศึกษาเชิงความรู้คืองานวิจัยมีน้อยทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ จนไม่อาจเป็นฐานในการพัฒนาได้

3. ขาดความเป็นธรรม ไม่ขยายโอกาสให้แก่กลุ่มคนที่ไม่มียกเงินลงทุนด้านการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันยิ่งส่งผลให้โอกาสทางการศึกษายิ่งห่างไกลจากคนส่วนใหญ่มากยิ่งขึ้น เพราะรัฐต้องผลักดันภาระการลงทุนทางการศึกษาให้ประชาชนมากขึ้นตามไปด้วย

จากปัญหาที่พบทำให้การศึกษาของไทยในอนาคตต้องมุ่งที่จะพัฒนาในด้านของปัจเจกบุคคลให้เกิดความรู้ ทักษะ สติปัญญา ความฉลาดทางอารมณ์ การปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข มุ่งเน้นการพัฒนาสมองและสติปัญญาของมนุษย์ควบคู่กับสถานะแห่งคุณธรรม จริยธรรม ที่มีความสมบูรณ์อย่างเป็นองค์รวม ด้วยกลไกทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนาเป็นฐานยุคเศรษฐกิจ-สังคมฐานความรู้

ในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา ได้มีการจัดการจัดทำแผนแม่บท โดยกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การบูรณาการข้อมูลสารสนเทศ เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อันได้แก่ ผู้บริหาร ครู/บุคลากร ผู้เรียน/ประชาชน ผู้พิการ/ผู้ด้อยโอกาส ต้องได้รับการศึกษาที่เท่าเทียมกันเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคล โดยเพิ่มสมรรถนะให้มีความรู้ความสามารถใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม วิจยาค้นองค์ความรู้ และรู้เท่าทัน ด้วยกระบวนการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ การบริหารจัดการอย่างบูรณาการ ร่วมกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างการศึกษาแห่งอนาคต ทั้งนี้ต้องสามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลสารสนเทศได้อย่างมีเอกภาพ ตามบริบทและตามสิทธิที่เหมาะสมต่อการใช้งานของแต่ละฝ่ายด้วยความน่าเชื่อถือและความมั่นคงในการความปลอดภัยจากการใช้งาน มุ่งไปที่เป้าหมาย 3 ด้านในการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. 2553 : 12-14) จะประกอบไปด้วย

1. เครือข่ายเพื่อการศึกษาแห่งชาติ (National Education Network : NEdNet) เพื่อใช้เป็นเส้นทางหลักในการเข้าถึงและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาไปยังสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั่วประเทศ
2. ศูนย์สารสนเทศเพื่อการศึกษาแห่งชาติ (National Education Information System : NEIS) เพื่อเป็นแหล่งรวบรวม จัดเก็บ และเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษา ที่เอื้อประโยชน์ต่อการสืบค้น การประมวลผล และการเป็นแหล่งอ้างอิงข้อมูลสำคัญทางด้านการบริหารจัดการของกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
3. ศูนย์การเรียนรู้แห่งชาติ (National Learning Center : NLC) เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมจัดเก็บ และเชื่อมโยงสื่อการเรียนรู้ ที่เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนการสอน การเรียนรู้ และเป็นแหล่งอ้างอิงข้อมูลที่สำคัญด้านการเรียนการสอน การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิจัย ของกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

ภาพรวมการพัฒนากระบวนการ ICT มุ่งเน้นการสร้างกำลังคนให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถผ่านกระบวนการด้านการศึกษา ซึ่งมีความสอดคล้องกับกรอบแนวการพัฒนาตามแผนแม่บท ICT ประเทศไทยให้ขับเคลื่อนในเรื่องการดำเนินงานใน 4 ฝ่ายของกระทรวงศึกษาธิการดังนี้

1. คณะทำงานดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศด้าน Network
2. คณะทำงานดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศด้าน e-Learning
3. คณะทำงานดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศด้าน Information
4. คณะทำงานดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศด้าน Share Resource

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาต่อประชาชน โดยเป็นเครื่องมือที่สนับสนุนให้การจัดการความรู้ทางการศึกษาเกิดประสิทธิภาพ เช่น

- ระบบจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (Document and Content Management Systems)
- ระบบสืบค้นข้อมูลข่าวสาร (Search Engines)
- ระบบการเรียนรู้ทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Learning)
- ระบบประชุมอิเล็กทรอนิกส์ (Electronics Meeting System and VDO Conference)
- การเผยแพร่สื่อผ่านระบบเครือข่าย (e-Broadcasting)
- การระดมความคิดผ่านระบบเครือข่าย (Web Board หรือ e-Discussion)
- ซอฟต์แวร์สนับสนุนการทำงานร่วมกันเป็นทีม (Groupware)
- บล็อก (Blog หรือ Weblog) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนความรู้ หรือประสบการณ์ ผ่านพื้นที่เสมือน (Cyber Space) (ศรีไพร คักดีรุ่งพงศากุล และเจษฎาพร ยุทธนวิบูลย์ชัย. 2549 : 347)

สื่อมวลชนเพื่อการศึกษา

ก่อนที่จะเข้าเรื่องสื่อมวลชนเพื่อการศึกษา ขอกล่าวถึงคำว่า “สื่อมวลชน” กับคำว่า “สื่อสารมวลชน” ว่าสองคำนี้ทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษมักจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นสิ่งเดียวกัน มีความหมายอย่างเดียวกันและนำมาใช้สับสนกันจนดูเหมือนว่าใช้แทนกันได้ทั้งๆ ที่มีความแตกต่างกัน คำว่า “การสื่อสารมวลชน” ภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า “Mass Communication” จะมีความหมายถึงกระบวนการ (Process) ของการสื่อสารประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นกระบวนการสื่อสารกับมวลชน (Mass) มีความหมายครอบคลุมถึงองค์ประกอบทุกองค์ประกอบของกระบวนการ ได้แก่ ผู้ส่งสาร ตัวสาร สื่อและผู้รับสาร และคำว่า “สื่อมวลชน” ภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า “Mass Media” ความหมายถึงเฉพาะองค์ประกอบแต่เพียงองค์ประกอบเดียวของกระบวนการคือตัวสื่อ ซึ่ง

ถูกใช้เป็นเครื่องมือหรือตัวกลางหรือพาหนะในการนำข้อมูลข่าวสาร (Message) ต่างๆ ไปถึงยังมวลชน (Mass Audience) ที่เป็นผู้รับสาร โดยปกติแล้วสื่อที่ใช้ในการสื่อสารมวลชนหรือที่เรียกกันว่าสื่อมวลชนในปัจจุบันที่สำคัญๆ ได้แก่สิ่งพิมพ์ต่างๆ วิทยุกระจายเสียง ภาพยนตร์ วิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น (ปรมะ สตะเวทิน. 2526 : 126-127) โดยขออธิบายเพิ่มเติมจากนักวิชาการทางด้านการสื่อสารเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชน จากคำจำกัดความของคำดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

1. การสื่อสารมวลชน เป็นกระบวนการของการสื่อสารไปยังคนจำนวนมากในเวลาเดียวกันหรือในเวลาใกล้เคียงกันโดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นสื่อ (ปรมะ สตะเวทิน. 2541 : 7)

2. การสื่อสารมวลชน หมายถึงตัวแทนหรือเครื่องมือต่างๆ ที่จะสื่อความคิด ทศนคติ ข่าวสารหรือภาพพจน์ต่างๆ ไปสู่ประชาชนหรือมวลชนจำนวนมาก สื่อดังกล่าวนี้ไม่ได้มีแต่ด้านอุปกรณ์ทางอิเล็กทรอนิกส์หรือรูปแบบทางด้านการพิมพ์ อาทิ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ นิตยสารหรือหนังสือพิมพ์ต่างๆ เท่านั้น แต่ยังกินความหมายกว้างไปถึงรูปแบบทางด้านศิลปะต่างๆ ที่เป็นที่ยอมรับในมวลชน เช่น แฟชั่น การ์ตูน เสื้อผ้า ดนตรี การโฆษณาและสิ่งอื่นๆ ด้วย ฯลฯ (อรุณีประภา หอมเศรษฐี. 2539 : 78)

3. การสื่อสารมวลชน เป็นกระบวนการ (Process) ของการส่งข่าวสาร ความคิด ทศนคติไปสู่ผู้รับจำนวนมากและมีลักษณะต่างๆ กัน โดยใช้สื่อ เพื่อการส่งข่าวสารนั้น (ขวรัตน์ เชิดชัย. 2527 : 25)

4. การสื่อสารมวลชน คือหน่วย (Agencies) ในการสื่อสารด้วยการพิมพ์หรือระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งทำให้การกระจายข่าวสารไปสู่ผู้รับจำนวนมากในที่ต่างๆ ที่ห่างไกลเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ด้วยระบบการทำงานที่ซับซ้อน (รจิตลักษณ์ แสงอุไร. 2530 : 172)

5. การสื่อสารมวลชน หมายถึงการสื่อสารข้อมูลข่าวสารอย่างเดียวกันจากองค์กรหรือสถาบันสื่อสารมวลชนไปยังคนจำนวนมากที่อยู่ ในสถานที่ต่างกัน ซึ่งมีคุณลักษณะทางด้านประชากรศาสตร์ อันได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกัน โดยการสื่อสารกับคนจำนวนมากที่มีความแตกต่างกันและอยู่ในที่ที่ต่างกันในเวลาอันรวดเร็วเช่นนี้ จึงจำเป็นต้องอาศัยสื่อมวลชน (Mass Media) ที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงดังกล่าว หรืออีกนัยหนึ่งการสื่อสารมวลชนเป็นกระบวนการในการส่ง การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารต่างๆ ไปยังคนจำนวนมากโดยสื่อมวลชน อาทิ สื่อสิ่งพิมพ์ (Printed Media) และหรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Media) เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ เป็นต้น (กิตติมา สุรสุนธิ. 2541 : 26)

สรุปได้ว่าการสื่อสารมวลชนหมายถึงกระบวนการในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ทศนคติต่างๆ จากผู้ส่งสารซึ่งตามปกติจะเป็นหน่วยงาน องค์กรหรือสถาบันที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องไปยังผู้รับสารที่เป็นมวลชนหรือคนจำนวนมาก ซึ่งมีลักษณะทางประชากร (เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ศาสนา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ฯลฯ) ที่แตกต่างกันและอยู่ในสถานที่ต่างกันได้ในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกันอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้โดยอาศัยหรือผ่านทางสื่อมวลชนต่างๆ (สื่อสิ่งพิมพ์/สื่ออิเล็กทรอนิกส์) เป็นสื่อหรือตัวกลางในการนำพาหรือถ่ายทอดดังกล่าว

การสื่อสารมวลชนจัดได้ว่าเป็นกระบวนการของการสื่อสารประเภทหนึ่ง ซึ่งจะกล่าวถึงลักษณะของการสื่อสารมวลชนในภาพรวมหรือลักษณะโดยทั่วไปสรุปได้คือ :

1. การสื่อสารมวลชนมีระบบการส่งข้อมูลข่าวสารแบบทางเดียว (One Way Communication) จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารที่อาจอยู่ใกล้หรืออยู่ห่างไกลกัน

2. การสื่อสารมวลชนผู้ส่งสารมักจะมุ่งส่งสารหรือจัดทำรายการไปยังกลุ่มผู้รับสารที่ต้องการ เช่น หนังสือพิมพ์ข่าวพาณิชย์จะมุ่งไปยังผู้อ่านที่เป็นนักธุรกิจนักการค้า นักวิชาการ ในขณะที่นิตยสารสตรีสารจะมุ่งไปยังผู้อ่านที่เป็นสตรีหรือรายการวิทยุกระจายเสียงที่นำเสนอดนตรีคลาสสิกก็จะมุ่งไปยังผู้ฟังที่สนใจเรื่องดนตรีคลาสสิก เป็นต้น

3. การสื่อสารมวลชนสามารถส่งสารออกไปได้อย่างกว้างไกล ซึ่งจะเป็นไปตามกำลังของเครื่องส่งในกรณีของวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ส่วนในกรณีของหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์อื่นๆ สามารถนำออกไปจำหน่ายได้ไกลตามความสามารถของการขนส่งหรือการคมนาคม ดังนั้นเป็นต้น (จงจิต ศรีพรรณ. 2554 : 6-7)

4. ความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารมีสูง เนื่องจากการส่งถ่ายทอดข่าวสารจากบุคคลหรือจากสถาบันทางการสื่อสารมวลชนที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรีและมีอุดมการณ์ในการยึดมั่นถึงการเสนอข้อเท็จจริง

5. ความจุของสาร มีมากกว่าการสื่อสารในรูปแบบอื่นๆ หรือมีเนื้อที่ค่อนข้างมากและมักไม่จำกัดเนื้อที่ในการนำเสนอหรือถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร เช่น สิ่งพิมพ์ต่างๆ ฯลฯ

6. การมีลักษณะของการเป็นผู้เฝ้าประตูหรือนายทวาร (Gatekeeper) ซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่คัดเลือกหรือตัดสินใจว่าข่าวสารใดควรนำเสนอหรือข่าวใดไม่สำคัญควรตัดทิ้งไป รวมทั้งบทบาทของการเป็นผู้นำทางความคิดเห็น (Opinion Leader) ซึ่งมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดหรือความคิดเห็นของสาธารณชนในเรื่องประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

7. ผู้รับสารจะเป็นคนจำนวนมากที่มีลักษณะเป็นสาธารณะ (Public) และมีคุณลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกัน (Heterogeneous) โดยผู้ส่งไม่อาจจะระบุผู้รับได้แน่นอนและไม่เป็นที่รู้จักเป็นการส่วนตัวกับผู้รับสาร (Anonymous)

8. ปฏิกริยาตอบกลับที่เกิดขึ้น (Feedback) มักจะมีน้อยหรืออาจไม่เกิดขึ้นเลย นอกจากนี้ยังเป็นไปในลักษณะล่าช้า (Delayed Feedback) และไม่ตรงไปตรงมาหรือเป็นแบบอ้อมๆ (Indirect Feedback) เช่น การเลิกฟัง เลิกชมรายการหรือเลิกซื้อสื่อประเภทนั้นๆ เป็นต้น (กิตติมา สุรสุนธิ. 2541 : 26-27)

จากลักษณะของการสื่อสารมวลชนในภาพรวมหรือโดยทั่วไปตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นนั้น เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการของการสื่อสารซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการคือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อและผู้รับสาร ดังนั้นในการที่จะบอกว่าการสื่อสารใดเป็นการสื่อสารมวลชนหรือไม่ จึงได้มีนักวิชาการทางด้านสื่อสารบางท่าน (Charles Wright) ได้อธิบายถึงลักษณะเฉพาะของการสื่อสารมวลชน โดยยึดกระบวนการของการสื่อสารเป็นหลักซึ่งมีองค์ประกอบต่างๆ ทุกองค์ประกอบแตกต่างไปจากการสื่อสารประเภทอื่นๆ ของมนุษย์ไว้ สำหรับสื่อมวลชน (Mass Media) จัดได้ว่าเป็นองค์ประกอบประการหนึ่งของกระบวนการของการสื่อสารมวลชน ซึ่งสิ่งที่จะเรียกว่าเป็นสื่อมวลชนที่ใช้เป็นสื่อกลางหรือช่องทางในการสื่อสารมวลชนนั้น ควรมีลักษณะต่างๆ สรุปได้ดังต่อไปนี้ :

1. สามารถเข้าถึงผู้รับสารจำนวนมากได้ หมายถึงการเข้าถึงผู้รับสารที่มีจำนวนมากที่อยู่ห่างไกลออกไปและกระจายกระจายในหลายพื้นที่ได้ในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ทั้งนี้เนื่องจากได้อาศัยเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วย

2. มีความรวดเร็วในการสื่อสารกับคนจำนวนมาก หมายถึงสื่อมวลชนสามารถนำสารจากแหล่งของข่าวสารหรือผู้ส่งสารไปสู่ผู้รับสารหรือคนจำนวนมากได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว ในเวลาที่ใกล้เคียงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือแม้แต่ในเวลาเดียวกันกับที่เหตุการณ์กำลังเกิดขึ้น เช่น การรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์รายวัน การรายงานข่าวสดหรือถ่ายทอดสดเหตุการณ์หรือกิจกรรมต่างๆ ทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ฯลฯ

3. สามารถบรรจุเนื้อหาที่หลากหลายได้ หมายถึงสื่อมวลชนจะสามารถนำเสนอเนื้อหาของข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่มีความหลากหลายตามความสนใจและความต้องการของผู้รับสารได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้รับสารนั้นย่อมมีความแตกต่างกันทางด้านลักษณะทางประชากร (เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ศาสนา ภูมิฐานะ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ฯลฯ) ซึ่งทำให้มีความสนใจ ความต้องการ ความชอบและรสนิยมที่แตกต่างกันไป สื่อมวลชนจึงต้องทำหน้าที่ในการสนองผู้รับสารเหล่านี้ให้ได้พร้อมๆ กัน

4. นำสารไปสู่ประสาทสัมผัสของผู้รับสารได้อย่างจำกัด หมายถึงตามปกติผู้รับสารนั้นจะมีประสาทสัมผัสหรือประสาทในการรับรู้ 5 ทางได้แก่ การมองเห็น (Seeing) การได้ยิน (Hearing) การสัมผัส (Touching) การได้กลิ่น (Smelling) และการลิ้มรส

(Tasting) แต่ผู้รับสารจะสามารถรับสารจากผู้ส่งสารที่อยู่ห่างไกลโดยผ่านทางสื่อมวลชนได้เพียง 2 ทางคือการเห็นและการได้ยิน กล่าวคือสื่อที่รับได้ทางการเห็น ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสารและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ทางการได้ยินได้แก่ วิทยุกระจายเสียง ทางการเห็นและการได้ยินพร้อมกันได้แก่ ภาพยนตร์ วิทยุโทรทัศน์และสื่อสมัยใหม่อื่นๆ

5. ได้รับการสื่อสารกลับที่จำกัด หมายถึงโอกาสที่ผู้ส่งสารจะได้รับทราบการสื่อสารกลับ (Feedback) จากผู้รับสารนั้น จะอยู่อย่างจำกัดหรือมีน้อยกว่าสื่อบุคคล นอกจากนี้ยังเป็นการสื่อสารกลับที่ล่าช้า (Delayed Feedback) เนื่องจากผู้ส่งสารและผู้รับสารอยู่ห่างไกลและไม่พบเห็นหน้าค่าตากัน

6. มีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว (One-Way Communication) มากกว่าลักษณะของการสื่อสารสองทาง (Two-Way Communication) เนื่องจากมีอุปสรรคทางด้านระยะทางที่ห่างไกลและการที่ผู้ส่งสารกับผู้รับสารไม่ได้พบหน้ากันหรือสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ในขณะที่ทำการสื่อสาร

7. ความถูกต้องของสารมีมาก เนื่องจากสื่อมวลชนสามารถเข้าถึงผู้รับสารจำนวนมากได้ในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ดังนั้นเนื้อหาของข่าวสารที่ถูกบรรจุในสื่อมวลชนเมื่อไปถึงผู้รับสารทั้งหลายจึงเป็นเนื้อหาเดียวกัน ซึ่งทำให้ความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารมีมากกว่าการใช้สื่อบุคคล

8. ไม่สามารถจะเลือกผู้รับสารได้ หมายถึงสื่อมวลชนจะมีคุณลักษณะของการนำสารไปยังผู้รับสารจำนวนมากในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ดังนั้นจึงไม่สามารถที่จะเลือกส่งสารไปสู่ผู้รับสารคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้ โดยเฉพาะเจาะจงอย่างแน่นอน ซึ่งต่างจากการใช้สื่อบุคคลที่สามารถกระทำได้

9. ประสิทธิภาพของการสื่อสารมีอยู่จำกัด เนื่องจากผู้รับสารมีจำนวนมาก มีความแตกต่างและการที่ไม่สามารถเลือกผู้รับสารได้ ดังนั้นการจัดเตรียมเนื้อหาของข้อมูลข่าวสารต่างๆ เพื่อให้เป็นที่พอใจหรือถูกใจของผู้รับสารทุกคนจึงเป็นไปได้หรือยากมาก ทำให้ประสิทธิภาพของการสื่อสารมีอยู่อย่างจำกัด

10. การไม่สามารถจัดการเลือกของผู้รับสารได้ หมายถึงในการรับสารจากสื่อมวลชนนั้น ผู้รับสารจะมีอิสระในการทำการเลือก (Select) ในลักษณะต่างๆ ได้แก่ การเลือกเปิดรับจากสื่อมวลชนประเภทต่างๆ (Selective Exposure) การเลือกให้ความสนใจในเนื้อหาของข่าวสารที่บรรจุอยู่ในสื่อ (Selective Attention) การเลือกรับรู้หรือเลือกตีความหมายเนื้อหาของข่าวสาร (Selective Perception or Interpretation) และการเลือกจดจำเนื้อหาข่าวสาร (Selective Retention) ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะห้ามได้หรือขจัดออกไปได้ โดยไม่เหมือนกับการใช้สื่อบุคคลที่ผู้รับสารอาจไม่มีทางเลือกหรือไม่ทางหลีกเลี่ยงหรือกระทำได้อีก

11. เป็นการให้ข่าวสารความรู้มากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือพฤติกรรมของผู้รับสาร หมายถึงสื่อมวลชนจะทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนทัศนคติหรือพฤติกรรมที่มีอยู่เดิมของผู้รับสารมากกว่าที่จะเป็นผู้เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เนื่องจากผู้รับสารสามารถที่จะเลือกเปิดรับหรือเลือกใช้สื่อมวลชนได้ตามความต้องการ ความชอบ รสนิยม ความเชื่อและหรือทัศนคติดั้งเดิมของตนเอง สื่อมวลชนจึงทำได้แค่การแจ้งให้ทราบถึงข่าวสารความรู้ความคิดเห็นต่างๆ เท่านั้นเป็นหลัก (ประมะ สตะเวทิน. 2541 : 69-72)

สื่อมวลชน (Mass Media) จึงถือว่าเป็นเทคโนโลยีด้านหนึ่ง ซึ่งสามารถอำนวยความสะดวกเป็นเครื่องมือทางการศึกษาได้เป็นอย่างดี ถ้าสามารถวางแผนดำเนินการได้อย่างเหมาะสมรัดกุมแล้ว สามารถเป็นสื่อกลางในการพัฒนาการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ และช่วยบรรเทาปัญหาความเสมอภาคทางการศึกษาในด้านโอกาสอีกด้วย สื่อมวลชนจึงมีบทบาทสำหรับการเรียนการสอนเป็นอย่างมากในปัจจุบัน พบว่าการนำเอาสื่อมวลชนมาใช้ในการศึกษานั้นทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์มากกว่าจากการบรรยายจากครูในห้องเรียนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพื่อเนื่องจากจากสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาได้อย่างทั่วถึง เป็นสื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพสูง ที่จะช่วยการศึกษาอันเนื่องมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1. มีจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนอาคารสถานที่เรียน ขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษา ขาดแคลนตำราเรียน และอุปกรณ์การสอนที่จำเป็น ทั้งนี้ทำให้การศึกษาเป็นไปไม่ทั่วถึง ประสิทธิภาพทางการเรียนของนักเรียนด้วยลง ดังนั้นสื่อมวลชนจึงจำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหา และนำเสนอออกมาเป็นรูปแบบ เช่น วิทยุกระจายเสียงทางการศึกษา วิทยุกระจายเสียงโรงเรียน วิทยุโทรทัศน์การสอน ภาพยนตร์ สารคดีเพื่อการศึกษา เป็นต้น

2. เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพเศรษฐกิจและสังคม จึงต้องปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาได้อย่างมีความสุขและก้าวหน้า โดยอาศัยสื่อมวลชน เช่น วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และการเรียนทางไปรษณีย์ เป็นต้น

3. ความก้าวหน้าทางด้านวิชาการใหม่ๆ เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ทั้งในด้านเนื้อหาวิชา วิธีการและเทคนิคการสอน การวัดผล สื่อมวลชนสามารถมีส่วนช่วยให้นักเรียน ได้มีความรู้กว้างขวางกว่าในตำราเรียน

ปัจจุบันมีสื่อการสอนทางด้านสื่อมวลชนที่มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษา โดยเราสามารถแยกออกเป็น 4 ประเภทดังนี้ 1) สื่อสิ่งพิมพ์ (Print Media) 2) สื่อวิทยุกระจายเสียง (Radio Media) 3) สื่อภาพยนตร์ (Film Media) 4) สื่อวิทยุโทรทัศน์ (Television Media) (อรุณพ เจริญถาวร. 2542 : 1-22) ซึ่งขออธิบายแยกเป็น 4 ประเภทที่ส่งผลเพื่อการศึกษาต่อไปนี้

สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการศึกษา

สิ่งพิมพ์เป็นสื่อในการศึกษามานานมีประสิทธิภาพในการรายงานและอธิบายความหมายของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ ให้ประชาชนได้ทราบความเป็นไป ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนอย่างมาก เปรียบเสมือนกระจกเงาบานใหญ่สะท้อนให้เห็นเหตุการณ์ในอดีตและปัจจุบัน สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา สื่อสิ่งพิมพ์มีส่วนอย่างมากในอันที่จะช่วยสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนปลูกฝังหรือพัฒนาความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ ขจัดและป้องกันความขัดแย้งในกลุ่มชน และยิ่งช่วยเร่งรัดพัฒนาการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อส่งเสริมการศึกษาในทั้งรูปแบบสถาบันและนอกสถาบันให้ดียิ่งขึ้น โดยใช้ประโยชน์เป็นอุปกรณ์การเรียนการสอนในห้องเรียน เป็นสื่อเพื่อการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิตสำหรับประชาชนทั่วไปได้ด้วย และใช้เพื่อที่กระจายความรู้ วิทยาการต่างๆ ไปยังประชาชนส่วนใหญ่ ได้อย่างทั่วถึงและในระยะเวลายาวนานตลอดไปได้ดี จากเหตุผลข้างต้นทำให้เราทราบว่าสื่อสิ่งพิมพ์มีคุณค่าทางการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ช่วยให้ผู้อ่านมีความรู้กว้างขวาง ชั่วและสารคดีบางเรื่องอาจช่วยเสริมสร้างและเพิ่มพูนความรู้ในวิชาที่เรียนให้กว้างขวางขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนเป็นคนทันต่อเหตุการณ์และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ความเป็นไปของสังคม เช่นการติดตามข่าวสารจากหนังสือพิมพ์กลายเป็น e-Newspaper ทั้งยังช่วยปลูกฝังนิสัยในการรักการอ่านมีความกระตือรือร้นที่จะค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากหนังสือพัฒนาเป็น e-Book ผู้อ่านจะมีความคิดวิจารณ์เนื้อหาและเรื่องราวต่างๆ จากการอ่านและก่อให้เกิดความริเริ่มสร้างสรรค์ ทั้งจากการติดตามวารสารและแมกกาซีน ปัจจุบันหันมาติดตามจาก e-Journal และ e-Magazine แทน เป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นในตนเอง รวมทั้งทราบความเคลื่อนไหว เกี่ยวกับการค้นคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ และความรู้รอบตัวอยู่ตลอดเวลาตามยุคสมัย

วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อสำคัญในการศึกษาของประชาชนโดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ตามชนบทที่ห่างไกลความเจริญ สื่อมวลชนโดยเฉพาะวิทยุกระจายเสียงจะเป็นเครื่องมือสื่อสารที่จะให้ประโยชน์แก่ประชาชนเป็นอย่างมาก ถ้าหากผู้ดำเนินรายการจัดการรายการด้วยความถูกต้อง และประณีต รวมทั้งวิทยุกระจายเสียงยังเป็นสื่อสารในการที่จะรวมสรรพกำลังของประชาชนให้มีความคิดเห็นในทางที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองและเพื่อความผาสุกของส่วนรวมช่วยให้เกิดความรับผิดชอบ การเสียสละ การปรับคนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมพ้องทั้งยังช่วยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นและปัญหาต่างๆ ของสังคมที่ทุกคน

จะต้องช่วยกันแก้ปัญหาไขข้อบกพร่องให้ดีขึ้น และวิทยุกระจายเสียงยังเป็นสื่อในการแสวงหาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและทางสังคม ในปัจจุบันนี้เหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นไม่เว้นแต่ละวัน จนเกิดความรู้สึกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและทางสังคมกำลังเปลี่ยนแปลง วิทยุกระจายเสียงจึงต้องมีบทบาทในการที่จะแสวงหาเอกลักษณ์ของไทย พร้อมทั้งสร้างความมั่นใจให้แก่สังคมช่วยชี้แนวทางและหาทางออกที่ดีให้แก่สังคม นอกจากนี้วิทยุกระจายเสียงยังเป็นประโยชน์ทางการศึกษาให้ความรู้ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่การประกอบอาชีพ ความรู้วิชาสามัญ สำหรับผู้ไม่มีโอกาสเรียนในสถาบันการศึกษา ความรู้ที่ควรทราบ หรือจำเป็นต้องทราบ เพื่อสามารถปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่กฎหมายหรือระเบียบวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของบ้านเมือง ความรู้ที่ควรทราบเพื่อก่อให้เกิดความปรองดองกันและสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและสวัสดิภาพแก่ส่วนรวม ความรู้ที่ช่วยให้สามารถวินิจฉัยตัดสินใจในเรื่องที่มีผลต่อส่วนรวมได้ถูกต้อง ความรู้และคุณธรรมที่จะช่วยให้มนุษยธรรมกับความนิยมทางวัตถุมลทิน ความรู้เรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ประโยชน์ การป้องกันและการทะนุบำรุงรักษา ความรู้เรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ในระดับที่คนทั่วไปควรรู้ และความรู้เรื่องสุขศึกษา โภชนาการและสุขภาพจิต ปัจจุบันเทคโนโลยีมีการพัฒนาจากวิทยุกระจายเสียงแบบดั้งเดิมปรับตัวกลายเป็นวิทยุออนไลน์ สะดวกเวลาไหนก็รับฟังที่ตลอดเวลาในพื้นที่ที่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ตเข้าถึง

ภาพยนตร์เพื่อการศึกษา

ความมุ่งหมายในการใช้ภาพยนตร์เพื่อประกอบการศึกษาการสอน นิยมใช้ในวิชาที่ไม่สามารถใช้สื่อชนิดอื่นอธิบายหรือชี้แจงได้ดี เช่น วิชาที่เกี่ยวกับพฤติกรรมศาสตร์ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา สรีรวิทยา ฯลฯ ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้ต้องอาศัยเหตุการณ์ที่เป็นจริง ดังนั้นภาพยนตร์จึงช่วยให้เรื่องของการเรียนรู้จากการชมภาพที่เป็นเสมือนจริง โดยอาศัยหลักเกณฑ์ในการใช้ภาพยนตร์เพื่อการศึกษาดังนี้ 1) ใช้เพื่อนำเข้าสู่เรื่องที่จะเรียน 2) เพื่อเป็นขบวนการไปสู่การอภิปราย 3) เสนอเนื้อหาเพื่อให้ได้ข้อคิด 4) กระตุ้นให้เกิดจินตนาการ 5) สรุปแนวความคิดหรือเนื้อหาสาระโดยให้ข้อคิดประเด็นสำคัญ ทั้งนี้ต้องอาศัยกรรมวิธีในการทำภาพยนตร์ในการประกอบการเรียน มีด้วยกัน 2 วิธีดังนี้ วิธีที่หนึ่ง เป็นการสร้างจากภาพยนตร์ใหม่ ภาพยนตร์เรื่องที่มีผู้สร้างขึ้นแล้วส่งผลการสอนสูงวิธีที่สอง ตัดตอนมาจากภาพยนตร์เรื่องอื่นเสนอชีวิตในแง่มุมต่างๆ อย่างเป็นจริงเป็นจังก็สามารถนำไปประกอบการสอนได้ดี ภาพยนตร์ถูกพัฒนาไปตามยุคของดิจิทัล มีการพัฒนาออกมาในรูปแบบ 3 มิติ อย่างเช่นภาพยนตร์เรื่อง “อวตาร” ในปี 2010 เป็นต้น

วิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา

วิทยุโทรทัศน์หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “โทรทัศน์” เป็นสื่อมวลชนที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาในสังคมที่กำลังพัฒนาอย่างสังคมไทยที่กำลังอยู่ในช่วงเวลาแห่งการที่จะต้องปรับตัว เป็นสื่อที่มีสร้างความรู้ได้ดีเนื่องจากมีทั้งภาพและเสียง โทรทัศน์เป็นสื่อการแสวงหาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม สร้างกรอบและแนวร่วมของพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมและไม่ได้หมายถึงสิ่งซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาจากอดีตเสมอไป และวัฒนธรรมดังกล่าวนี้มีใช้สภาวะหยุดนิ่ง แต่เป็นสภาวะเคลื่อนไหว อยู่ตลอดเวลา เป็นการผสมกลมกลืนระหว่างสิ่งซึ่งสืบเนื่องมาจากอดีต สภาวะที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและความสืบเนื่องก้าวหน้าต่อไปในอนาคต ปัจจุบันเราใช้โทรทัศน์ประกอบการสอนทำให้บทเรียนและการสอนมีคุณค่าและมีประสิทธิภาพมากขึ้นอันเนื่องมาจาก 1) ผู้เรียนสามารถมองเห็นภาพประกอบบทเรียนไป เกิดการกระตุ้นและสนใจให้นักเรียนเกิดความปรารถนาที่จะเรียนต่อ 2) เป็นการขยายภาพและอุปกรณ์การสอนบางอย่างที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า อาศัยเทคนิคการถ่ายภาพเข้าช่วยทำให้ผู้เรียนเห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น 3) สื่อโทรทัศน์ทำให้ผู้เรียนรับรู้ได้ทัดเทียมกัน และทำการเรียนรู้ได้ครั้งละจำนวนมากโดยใช้เวลาเท่ากัน 4) วิทยุโทรทัศน์เป็นแหล่งพัฒนาทางการศึกษาและปลูกฝังทัศนคติที่ดีให้แก่ผู้เรียนซึ่งเป็นกำลังของชาติ ปัจจุบันโทรทัศน์ได้ถูกพัฒนามาเป็นกลายเป็นโทรทัศน์ออนไลน์ เราสามารถดูรายการต่างๆ ทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ ในเวลาปัจจุบันหรือ ย้อนหลังรับสื่อได้ตลอดเวลา

ดังที่ได้กล่าวมาจะเห็นว่าสื่อมวลชนประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อภาพยนตร์ สื่อวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ถือว่าเป็นสื่อการสอนที่มีคุณค่าอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ทางด้านการศึกษาให้มีประสิทธิภาพชีวิตแก่ประชาชน เพื่อช่วยให้การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

บทสรุป

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาช่วยพัฒนาระบบการศึกษาที่จะปฏิบัติการให้เกิดผลดีแก่มวลชนนั้น จำเป็นจะต้องอาศัยสื่อมวลชนประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง ภาพยนตร์ วิทยุโทรทัศน์ ที่ได้กล่าวมาซึ่งเป็นสื่อหลักนั้น ในปัจจุบันได้พัฒนาการของสื่อได้เปลี่ยนไปจากเดิม ตามการพัฒนาก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจึงทำให้เกิดสื่อขึ้นหลากหลายรูปแบบโดยเรียกได้ว่าเป็นสื่อใหม่ สอดคล้องกับเครือข่ายสังคม หรือ Social Media Network เช่น เอ็มเอ็มเอส เอสเอ็มเอส ไฮไฟว์ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ แคมฟร็อก เว็บบอร์ด เว็บไซต์ บล็อก อีบุ๊ก อีแมกกาซีน วิทยุกระจายเสียงออนไลน์ วิทยุโทรทัศน์ออนไลน์ และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ เป็นต้น ที่สำคัญถือว่าเป็นสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณค่าที่จะส่งเสริมให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในด้านการสร้างเสริมความรู้ แนวความคิด ทักษะ และทัศนคติ ฯลฯ เพื่อช่วยให้การปรับตัวของทุกคนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมตลอดจนการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ดี และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม โดยอาศัยสื่อมวลชนเข้าร่วมกระตุ้นสนับสนุนในกระบวนการพัฒนาประเทศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กิดานันท์ มลิทอง. ไอซีทีเพื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, 2548.
- กิติมา สุรสนธิ. ความรู้ทางการสื่อสาร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- จงจิต ศรีพรรณ. การสื่อสารมวลชน. กรุงเทพฯ : บางกอกการพิมพ์, 2524.
- ขวรัตน์ เขตรัตน์. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชน. กรุงเทพฯ : บริษัทบพิธการพิมพ์ จำกัด, 2527.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. “โจทย์การปฏิรูปการศึกษา”, มติชนรายวัน. ฉบับวันที่ 26 มิถุนายน 2541: 6.
- ประมะ สตะเวทิน.. หลักนิเทศศาสตร์. กรุงเทพฯ : หจ.ก.รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2526.
- ประมะ สตะเวทิน. การสื่อสารมวลชน : กระบวนการและทฤษฎี. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, 2541.
- ภาควิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา. เทคโนโลยีการศึกษา. กรุงเทพฯ : ฝ่ายเอกสารและตำราสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2539.
- รจิตลักษณ์ แสงอุไร. นิเทศศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์. 2530.
- วิโรจน์ ชัยมูลและสุพรรณษา ยวงทอง. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, 2552.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2554-2556. กรุงเทพฯ : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2553.
- อรรณพ เขียวถาวร. สื่อมวลชนและสารสนเทศ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ เอส ดี การพิมพ์, 2542.
- อรุณีประภา หอมเศรษฐี. การสื่อสารมวลชนเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539.

